В деяких наукових працях автономність характеризується як соціальна компетенція. Працівники програми ЮНЕСКО виділяють наступні характеристики даної компетенції:

1. Здатність суб'єкта захищати і стверджувати свої права, інтереси, обмеження (можливості, здібності), потреби, брати на себе відповідальність;

2. Здатність створювати та реалізовувати життєві плани та особисті проекти;

3. Здатність діяти в межах широкого контексту;

Автономність як соціальна компетенція пов'язує дві ідеї:

1. Розвитку самобутності особистості (самототожності, автентичності, визнання і реалізації права на самоздійснення).

2. Реалізація відносної автономності у прийнятті рішень, життєвому виборі, діяльності в певному контексті [1].

Як зазначають науковці, автономність пов'язана з життєстійкістю, осмисленістю життя, прагненням до змін та орієнтацією на майбутнє (О.Є.Дергачова); високою рефлексивністю, лабільністю та креативністю мислення, самостійним цілепокладанням та визначеністю суджень (Г.С.Пригін, М.В.Рагуліна, О.О.Сергєєва), високою вибірковістю, довільністю та післядовільністю уваги [5].

Особистісні ознаки, які притаманні автономним суб'єктам: впевненість у собі, адекватність самооцінки, розвинений самоконтроль, інтернальний локус контролю. На думку Г.С.Пригіна та М.В.Рагуліної автономні особистості більш мотивовані на співпрацю, дружелюбні, спрямовані на справу [5; 7].

Висновки. Таким чином, автономна особистість може здійснювати самокерівництво та самоконтроль над подіями свого життя та відігравати роль у його формуванні, що проявляється у вміннях особистості відстоювати власні права, гідно існувати, впливати на своє життя. Автономність сприяє формуванню почуття гідності, самоповаги, відповідальної громадської позиції, дозволяє встановлювати та досягати мету. Для цього необхідно вміти стратегічно мислити, виділяти пріорітети, ефективно використовувати власні ресурси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Браславски С. Развитие ключевых компетенций в образовании: некоторые уроки из мирового опыта / Сильвия Браславски // Определение и отбор компетенций: теоретические и концептуальные основания / DeSeCo. – М.: Изд-во ЮНЕСКО, 2002. – С. 3 – 15.*
2. *Кант И. Основы метафизики нравственности: [в 6 т.] / Иммануил Кант – Т.4, Ч.1. – М.: Мысль – 1965. – 544 с.*
3. *Кон И.С. В поисках себя. Личность и ее самосознание / И.С.Кон – М.: Политиздат, 1984. – 225 с.*
4. *Нартова-Бочавер С.К. Человек суверенный: психологическое исследование субъекта в его бытии / С.К. Нартова-Бочавер – СПб.: Питер, 2008. – 400 с.*
5. *Прыгин Г.С. Проявление феномена «автономности-зависимости» в учебной деятельности / Г.С.Прыгин // Новые исследования в психологии. – 1984 - №2. – С. 48 – 52.*
6. *Психологическая энциклопедия / [ред. Р.Корсини, А.Ауэрбах]. – СПб.: Питер, 2003 – 1096 с.*
7. *Рагулина М.В. Аутентичность как психологический ресурс самоорганизации личности: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. психол. наук: 19.00.01 «Общая психология, психология личности, история психологии» / М.В.Рагулина – Хабаровск, 2007. – 21 с.*
8. *Сергеева О.А. Психолого-педагогические условия развития автономии личности в процессе подготовки студентов-психологов: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. психол. наук: 19.00.13 «Психология развития, акмеология» /О.А.Сергэева – Астрахань, 2007 – 26 с.*
9. *Ryan R. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation Social Development, and Well-Being / R.Ryan, E.Deci // American Psyhologist. – 2000. - №1, January. – P.68-78.*

Фомін Ф. В.

СІМ'Я ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ТА МЕТОДОЛОГІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

В статье проанализированы научные подходы и методология исследования семьи как социокультурного феномена.

Сім'я, як первинний осередок суспільства, як спільність людей, пов'язаних подружніми стосунками, взаєминами батьків і дітей, як структура з важливими соціальними функціями, має особливе значення в житті кожної людини. Загальновідомо, що вона фокусує в собі практично всі аспекти життєдіяльності суспільства і виходить на всі рівні соціальної практики – від індивідуального до суспільно-історичного, від матеріального до духовного. Сім'я виступає важливим носієм культури та її складових: цінностей, аксіологічних орієнтацій, традицій, соціальних норм, правил поведінки тощо. Отже не дивно, що в складних трансформаційних умовах сьогодення проблеми сім'ї привертають все більше уваги вчених та дослідників.

Враховуючи, що феномен сім'ї є предметом дослідження багатьох наук – філософії, культурології, історії, економіки, юриспруденції, психології тощо – це спричиняє існування великої кількості підходів до вивчення цього складного феномену. Проте «в основі будь-якого погляду щодо вивчення сім'ї – зазначає сучасний український вчений Т. Цюркало, – лежить її поділ на соціальний інститут, та малу соціальну групу» [7, с. 148-152], що виявляє та підкреслює роль сім'ї у взаємовідносинах з суспільством, з одного боку, і в міжособистісній взаємодії, – з іншого. Це і зумовлює наявність двох важливих методологічних підходів, один з яких акцентує увагу на вивченні сім'ї як малої соціальної групи, а іншій розглядає її як соціальний інститут.

Так, методологія символічного інтеракціонізму, яка ґрунтується на переконанні, що природа людини і упорядкованість суспільного життя є продуктом соціальної комунікації, розуміє сім'ю як сукупність суто соціальних ролей, які виникають і реалізуються у взаємодії її членів, зумовлюючи їхні позиції. Згідно з цим підходом сім'я вважається відносно закритою системою, яка має досить слабкі зв'язки з навколишніми інститутами [8, с. 211]. Прихильники теорії символічного інтеракціонізму (Дж. Г. Мид, Г. Блумер, Т. Шибутані) [2, с. 173-176; 9] аналізують вчинки людей у повсякденному житті, виявляють значення, які люди надають своїм вчинкам, і

фактори, що зумовлюють ці значення. Отже, даний підхід акцентує увагу на дослідженні сімейних ролей і статусів та їхньої взаємодії в процесі комунікації.

Функціональний підхід, який набуває свого розповсюдження, починаючи з 50-х років XX століття, на відміну від символічного інтеракціонізму, розглядає сім'ю як соціальний інститут. Найяскравішими представниками цього підходу є Е. Дюркгейм, Г. Спенсер, Т. Парсонс, Б. Маліновський. Прихильники функціоналізму особливу увагу приділяють аналізу історичного переходу сімейних функцій до інших соціальних інститутів, при якому відбувається перетворення економіко-виробничої, релігійної, освітньої, рекреаційної, виховної та інших функцій, що здійснюються самою сім'єю [1, с. 46]. Зокрема, Е. Дюркгейм зазначав, що індустріалізація і пов'язані з нею соціальні зміни в якійсь мірі позбавили сім'ю надзвичайно важливого соціалізуючого впливу. Він також зазначав, що зменшення кількості членів сім'ї приводить до зменшення солідарності, яка виступає головною силою, здатною об'єднувати суспільство.

Особливої уваги заслуговує футурологічний підхід щодо дослідження сім'ї, який виник у західній філософії та соціології у 60-70-ті роки XX ст. Даний підхід значною мірою поєднує в собі згадані вище підходи та розглядає сім'ю і як малу соціальну групу, і як соціальний інститут. Яскравим представником футурологічного підходу є Е. Тоффлер. Згідно з концепцією вченого розвиток людства відбувається хвилеподібно, і в умовах наближення нової цивілізації (третьої хвилі) нуклеарна сім'я вже не відповідає очікуванням та потребам більшості людей [3].

Дослідник не каже про руйнування сімейної системи як такої, але заперечує саму класичну модель нуклеарної сім'ї, яка заснована на шлюбному союзі між чоловіком і жінкою, де чоловік, в більшості випадків, забезпечує родину фінансово, а жінка займається вихованням дітей. На думку Е. Тоффлера, зберегти таку модель сім'ї неможливо: «Якщо ми справді бажаємо реставрувати сім'ю Другої хвилі, нам краще підготуватися до реставрації цивілізації Другої хвилі взагалі – заморозити не лише технологію, а й саму історію» [3, с.188].

Отже, висвітливши декілька найбільш поширених методологічних підходів щодо вивчення сім'ї, зазначимо, що, в атмосфері складних соціокультурних умов сьогодення, враховуючи актуалізацію потреб людини у відносинах, заснованих на добрі та довірі, пошук людиною шляхів подолання все більш поширюваної проблеми самотності, прагнення до відновлення та збереження національно-родових традицій, дослідження феномену сім'ї потребує нової філософської парадигми, нового осмислення процесів, які відбуваються в сім'ї, і взагалі нового ставлення до неї.

В сучасному світі все актуальнішими стають екзистенціальні аспекти буття сім'ї. Серед основних завдань, які сьогодні стоять перед сім'єю, на думку автора даної статті, окрім загальновідомих (народження і виховання дітей, турбота про батьків та близьких, культурний розвиток тощо), які, безумовно, є важливими, слід акцентувати увагу на особистісному спілкуванні подружжя.

Одною з величезних проблем XX ст. є проблема самотності. Дуже часто у сім'ї немає спільних інтересів, цінностей, захоплень, що знецінює подружнє життя, робить його лише відчуженим союзом двох людей протилежної статі. В найбільшій мірі в сім'ї самотність знаходить свій прояв, коли дорослі діти залишають своїх батьків [5, с. 174-176]. Хоча, здавалося б, чоловік та дружина залишаються наодинці, в них з'являється більше часу для спілкування та вираження подружньої любові, спільного зростання, але в стосунках між ними виявляється велика прірва, яка нажаль існувала й раніше, але була прихованою, – самотність в цей час досягає своєї найвищої точки [5, с. 126-127]. В таких умовах сім'я не виконує повноцінно свої функції та завдання; вона є соціокультурною системою, в якій панує відчуження. Це дає можливість припустити, що основою тієї нової філософської парадигми, яка нам необхідна сьогодні при дослідженні актуальних проблем сім'ї та її подальших трансформацій, може бути метаантропологічний підхід, розроблений українським вченим Н. Хамітовим [4, 5, 6], в межах якого людське буття розділяється на буденне, граничне та метаграничне. Згідно з цим підходом «буденне буття людини – це буття у відносній гармонії, граничне буття – це заперечення гармонії буденності, метаграничне буття – відновлення гармонії на новій основі – вільної особистості. При цьому буденне буття наповнене прихованою самотністю, в граничному бутті самотність стає видимою, в метаграничному бутті відбувається подолання самотності, у результаті чого особистість відкривається любові» [4, с. 210].

На думку Н. Хамітова, зазначені виміри людського буття визначають авторитарний, відчужений та партнерський типи сім'ї. Де авторитарна сім'я – це сім'я, в якій придушується індивідуальність особистості, існує загроза її свободі від того, хто домінує в сім'ї фізично, психологічно та фінансово. Більш того, в такій сім'ї авторитарні відносини підсвідомо, переносяться на інші аспекти людського буття.

У відчуженій сім'ї в найбільшій мірі проявляється феномен «самотності вдвох», коли, здавалося б, людина має сім'ю, але як фізично, так і духовно відчуває себе самотньою. В такій ситуації, на думку вченого, «зникає унікальна екзистенціальна атмосфера небайдужості та душевної теплоти, які виділяють сім'ю серед всіх інших феноменів людського буття» [4, с. 327]. Кожен з подружжя відчуває себе чужим по відношенню до іншого.

Для партнерської сім'ї, на відміну від авторитарної та відчуженої, проблеми самотності не існує. Кожен в подружжі сприймається як цінність. В такій сім'ї як чоловік, так і жінка постійно працюють над своїми стосунками, підтримуючи один одного, спільно проходять життєві випробування, цінують свободу та розвивають унікальні риси своїх особистостей. Це призводить до формування партнерських відносин та забезпечує адекватну комунікацію подружжя в суспільстві. Серед існуючих це, імовірно, найбільш досконала форма буття сім'ї, де над всім панує любов.

Таким чином, згідно з метаантропологічним підходом, сенс буття сім'ї полягає не тільки в організації сексуального життя, народженні і вихованні дітей, веденні спільного господарства, чим нерідко обмежуються сучасні науковці в своїх визначеннях поняття сім'ї, але й «в особистісному єднанні людей» [4, с. 327], що в комплексі може сформувати гармонійну сім'ю, яка буде здатна повноцінно виконувати свої функції. При цьому головною умовою, тим фундаментом, на якому можливо побудувати таку сім'ю, на наш погляд, є любов, в справжньому її розумінні. Це повинно стати предметом подальшої філософської та культурологічної розвідки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонов А. И., Медков В. М. Социология семьи. – М.: МГУ, 1996. – 304 с.

2. Блумер Г. Общество как символическая интеракция // Современная зарубежная социальная психология: тексты / Под ред. Т. М. Андреевой, Н. Н. Богомоловой, Л. А. Петровской. – М.: Изд-во МГУ, 1984 – С. 173-179.
3. Тоффлер, Елвін Третя хвиля / З англ. пер. А. Євса. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.
4. Філософська антропологія: словник / Під ред. д.ф.н., професора Н. Хамітова. – К. : КНТ, 2011. – 472 с.
5. Хамитов Назип. Одиночество женнское и мужское: научно-популярное издание. – К.: Аттика, 2010. – 224 с.
6. Хамитов Н. Философия. Бытие. Человек. Мир: Курс лекций. – К.: КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 456с.
7. Цюркало, Т. І. Дослідження інституту сім'ї в лоні соціально-філософського знання [Текст] / Т. І. Цюркало // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2009. – № 2(26). – С. 148-152.
8. Черниш Н. Соціологія: Курс лекцій / Друге вид. - Львів: Вид-во Львівської Богословської Академії, 1998. – 362 с.
9. Tamotsu Shibutani. Society and Personality. An Interactionist Approach to Social Psychology. N. J. 1961.

Федоришин В.І.

ОРІЄНТАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З УЧНЯМИ

Статья посвящена вопросам ориентации будущих учителей музыки на самореализацию в практической деятельности с учениками. Такая позиция обеспечивает акмеологический подход к процессу эффективной подготовки будущих учителей, что ориентирует их на непрерывное профессионально-творческое движение к вершинам мастерства.

Реформування сучасного суспільства, насамперед, неможливе без його духовного оновлення, відродження культурних традицій, орієнтації на духовні цінності, що висуває нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів музики. Враховуючи багатоплановість професійної діяльності учителів музики, котра включає організаторську, психолого-педагогічну, художньо-творчу роботу, необхідно готувати не тільки високопрофесійних фахівців, але й орієнтуватися на творчість, новаторство, здатність до створення неповторного та досконалого у практичній діяльності, володіння високим рівнем фахових умінь, компетентністю, творчою готовністю до самореалізації та продуктивно-акмеологічного самостановлення, спрямованості й технологічності як важливих рис професіонала-майстра.

Доцільно зазначити, що з цієї позиції є дуже поширеною концепція самоактуалізації особистості А.Маслоу, що спирається на самооцінку особистості та надає пріоритет творчості, яка перетворює, змінює особистісні якості вчителя, удосконалюючи їх. Здатність особистості до самоактуалізації як емоційно-вольової та інтелектуальної готовності до практичного втілення життєвого проекту й мети, детермінована її творчими можливостями. Акцентування уваги на самоактуалізацію розглядається не як послаблення педагогічного впливу, а як тенденція подолання звичного уявлення про студента як об`єкта навчальної діяльності, як творчого партнера у процесі педагогічної взаємодії.

У процесі підготовки майбутнього вчителя музики в умовах колективного музикування особливо важливою є орієнтація на самореалізацію, що набувається і розвивається у безпосередній активній музичній діяльності та в цілеспрямованому навчанні. Важливе місце у підготовці студентів до продуктивної діяльності займає особистісто-виконавський аспект, котрий дозволяє орієнтувати студентів на самореалізацію у практичній роботі з учнями.

Загалом, орієнтаційна функція дозволяє забезпечити орієнтувально-регулюючу основу мистецької освіти, а також визначає методологічну спрямованість професійної діяльності майбутніх учителів музики. Вона спрямована на чітко представлений у свідомості кінцевий результат, вироблення критеріїв оцінки художньо-музичних творів та актуалізацію особистісного емоційного ставлення студентів до них; забезпечує готовність майбутніх учителів музики до формування «Я-концепції».

Орієнтація майбутніх учителів музики на самореалізацію слугує теоретично-практичною основою для творчої самостійно-продуктивної роботи студентів. Адже сутністю педагогічної діяльності творчого рівня є те, що вона завжди пов`язана з особистісним зростанням. Найвищою формою творчості є така спільна діяльність, яка прокладає нові шляхи в науці та мистецтві. У широкому розумінні цього слова, творчість має місце всюди, де людська уява створює, комбінує, змінює, народжує елементи нового. Л.Виготський неодноразово зазначав, що якщо розуміти творчість у її істинному психічному прояві, тобто як створення нового, то можна дійти висновку, що вона властива більшою чи меншою мірою майже всім шукачам нових шляхів, адже вона також є нормальним та постійним супутником як педагогічної, так і виконавської діяльності [1], що відіграє велику роль у формуванні індивідуального стилю студента, який сприяє реалізації його внутрішнього потенціалу. Так, В.Ражніков основними орієнтирами музичного навчання вважає: орієнтацію викладача на самореалізацію та безперервний розвиток особистості учня, індивідуально-особистісне ставлення до засвоєння музичних творів та заміну авторитарної позиції творчо-особистісним підходом [3, 53].

Важливою метою виокремлення орієнтаційного спрямування в структурі музично-педагогічної підготовки студентів інститутів мистецтв та музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів, ми вважаємо забезпечення цілісного педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості студента, а на структуру його особистості в цілому.

Проблемі професійної орієнтації вчителя присвячені педагогічні дослідження (А.Алексюк, Ш.Амонашвілі, Л.Ахмедзянова, Г.Балл, Є.Барбіна, І.Бех, Н.Бітянова, О.Бодальов, Є.Бондаревська, Б.Гершунський, І.Зязюн, В.Кан-Калік, Н.Кічук, І.Колєснікова, Б.Красовський, А.Маркова, Л.Мітіна, І.Підласий, О.Пєхота, Н.Прушковська, С.Подмазін, В.Радул, В.Семиченко, С.Сисоєва, В.Сластьонін, К.Чарнецьки, Г.Шевченко та ін.).

У психолого-педагогічній літературі підкреслюється, що фахова орієнтація особистості складається з психологічної установки щодо виконання певної діяльності, передбачає знання і уявлення про особливості й умови діяльності, свідоме ставлення до діяльності згідно власних здібностей і можливостей; практичної готовності – як потенційної можливості оволодіння системою професійних знань, умінь та навичок; моральної готовності, що ґрунтується на усвідомленні професії та прагненні до максимального використання власних сил та можливостей у майбутній практичній роботі.